

Economie hapert, arbeidsmarktherstel onzeker

In dit artikel bekijken we de economische groeicijfers en de globale trends op de arbeidsmarkt. We concluderen dat de Vlaamse arbeidsmarkt aan de beterhand is, maar dat het herstel nog lang kan aanslepen. Bovendien brengt het huidige klimaat van financiële en economische onrust een grote onzekerheid met zich mee over de verdere ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.

Economisch herstel wankelt

De 2009-crisis ligt achter ons. We telden tot voor kort negen opeenvolgende kwartalen met een positieve kwartaalgroei van het Belgische bruto binnenlands product. Ook het lopende jaar 2011 werd behoorlijk ingezet met een economische groei van +0,9% in het eerste kwartaal en +0,4% in het tweede kwartaal (figuur 1). Dit was telkens iets hoger dan de gemiddelde groei in EU-27.

In het derde kwartaal van 2011 viel de economische groei in België echter volledig stil en voor het vierde kwartaal wordt niet veel beterschap verwacht (NBB, 2011a; FPB, 2011). Dit is het gevolg van een nieuwe groeivertraging van de wereldhandel, een toenemende onrust op de financiële markten en een wankelend vertrouwen bij producenten en consumenten. Het vertrouwen van de Belgische bedrijfsleiders is in oktober voor de zevende opeenvolgende maand afgenomen en de algemene conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België is gedaald tot het laagste peil in bijna twee jaar (NBB, 2011b; NBB, 2011c). België sluit zich hiermee aan bij tendensen die zich ook elders in Europa aftekenen, zij het dat de economische groei voor EU-27 in het derde kwartaal van 2011 nog iets beter stand hield dan in België (+0,2% tegenover 0,0%).

Ook op jaarbasis bekeken, werden begin 2011 nog mooie groeicijfers opgetekend, zij het in dalende orde: +2,9% in het eerste kwartaal, +2,2% in het tweede kwartaal, en +1,8% in het derde kwartaal (NBB, 2011a). Dankzij de stevige eerste

jaarhelft zal de gemiddelde jaargroei in 2011 naar verwachting oplopen tot +2,4%. Voor 2012 vallen de groeiprognoses vervolgens heel wat lager uit. Bovendien neemt het pessimisme hand over hand toe. Terwijl het Federaal Planbureau in september 2011 nog een gemiddelde jaargroei van 1,6% vooropstelde voor 2012, zwakte de Hoge Raad van Financiën in oktober 2011 de groeiprognose af tot slechts 0,8% (FPB, 2011; HRF, 2011). Ook in Vlaanderen wordt voor 2011 nog een sterke jaargroei verwacht (+2,6%), gevolgd door een groeivertraging in 2012 (+1,6% volgens SVR, 2011). De neerwaartse bijstelling werd echter nog niet doorgerekend naar de regionale projecties.

De economische instabiliteit zorgt intussen ook voor een grote onzekerheid over de arbeidsmarktvooruitzichten. De verwachtingen voor 2011 zijn positief, met op Belgisch niveau een forse banengroei (+54 000 banen) en een krimp in de werkloosheid (-23 600 personen) (FPB, 2011). De voorspellingen voor 2012 zijn pessimistischer, maar vooral nog heel onzeker. Op het moment van de analyses circuleerden nog geen bijgestelde projecties voor de arbeidsmarkt. De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) waarschuwt alvast voor een 'double-dip' in de westerse economieën waardoor het werkloosheidsniveau van voor de crisis pas in 2016 opnieuw

bereikt zou worden (ILO, 2011). De auteurs gaan er van uit dat omwille van de aanslepende crisis en de budgettaire saneringsoperaties de 'jobretentie' veel beperkter zou kunnen zijn dan in de 2009-crisis, waardoor het reële jobverlies zich deze keer sneller en sterker zou manifesteren.

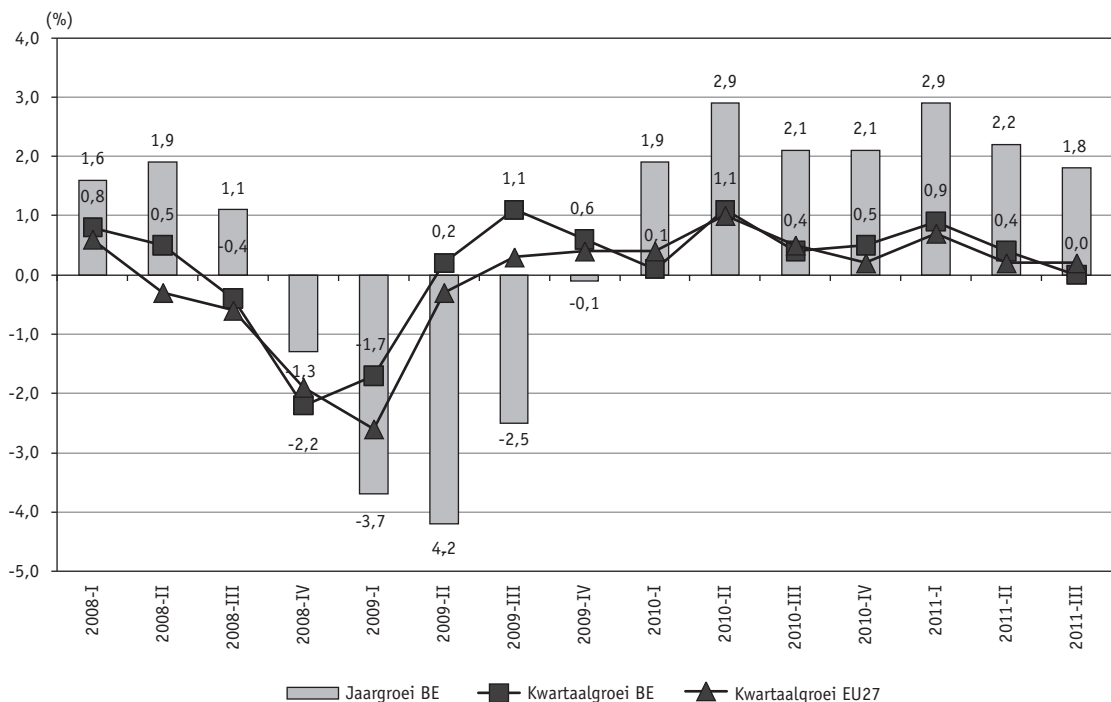
De arbeidsmarkt herademt, maar kloof nog niet gedicht

In het kielzog van het economisch herstel, deed ook de arbeidsmarkt het behoorlijk goed in de eerste jaarhelft van 2011. Dit wordt mooi weergegeven in figuur 2 waar we enkele conjunctuurgevoelige arbeidsmarktindicatoren bundelen: uitzendarbeid, tijdelijke werkloosheid, ontvangen vacatures, bedrijfsfalingen en bedrijfsoprichtingen. De trendreeksen (met uitzondering van de uitzendactiviteit) zijn berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de voorbije twaalf maanden, telkens uitgedrukt als een index met januari 2008 als referentiemaand (= 100).

Kijken we eerst naar de tijdelijke werkloosheid. Deze trendlijn springt het meest in het oog met een spectaculaire groei tot in januari 2010. De tijdelijke werkloosheid piekte toen op index 190, bijna een verdubbeling ten aanzien van januari 2008 (index 100). Vanaf februari 2010 werd vervolgens een daling ingezet die aanhield tot augustus 2011. Die maand zakte het trendniveau van de tijdelijke werkloosheid tot 88 600 werknemers. Dit waren er al 52 000 minder dan het hoogste niveau in januari 2010, maar toch nog ruim 14 400 tijdelijke werklozen meer dan in januari 2008 (trendniveau van 74 200 tijdelijk werklozen). Met andere woorden, drie-en-een-half jaar na aanvang van de crisis was de balans nog steeds negatief. Bovendien tekenden we in september 2011 opnieuw een lichte stijging op van het trendniveau van tijdelijke werkloosheid. Indien de recente conjunctuurvertraging aanhoudt, is het niet ondenkbaar dat deze indicator verder zal oplopen. De tijdelijke werkloosheid is immers een erg conjunctuurgevoelige indicator. Dankzij het systeem van tijdelijke werkloosheid kunnen schokken in de

Figuur 1.

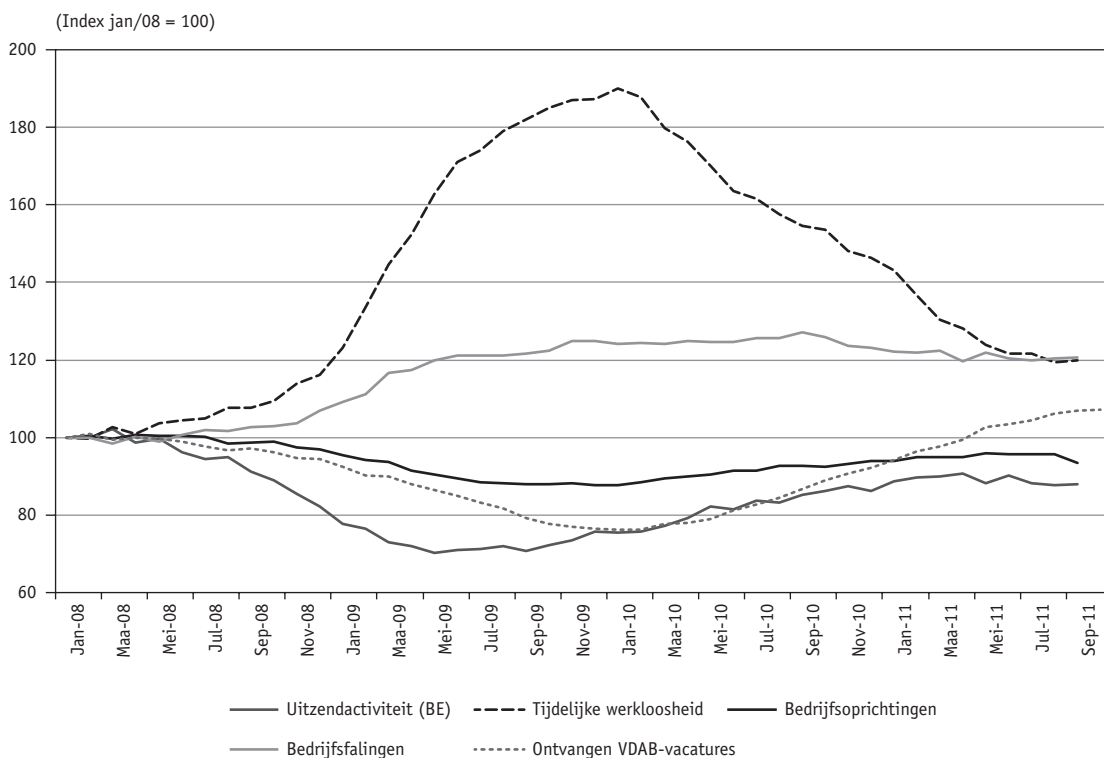
Procentuele kwartaal- en jaargroei van het bruto binnenlands product (België en EU-27; 2008-I tot 2011-III)

Bron: NBB, Eurostat (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Figuur 2.

Index van de uitzendactiviteit (België) en trendindex van de bedrijfsoprichtingen, bedrijfsfalingen, tijdelijke werkloosheid en ontvangen VDAB-vacatures (Vlaams Gewest) (januari 2008 – oktober 2011)

Trendindex: index van het trendniveau (= voortschrijdend gemiddelde van de voorbije twaalf maanden)

Bron: VDAB, RVA, Graydon, Federgon, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

productie opgevangen worden zonder werknemers af te stoten. De werknemer krijgt een terugkeerticket en de werkgever houdt talent aan boord. Toch kan deze buffer eveneens verstorend werken indien andere werkzoekenden hierdoor bij een relance minder kansen krijgen om aangeworven te worden ('outsiders'). Volgens de OECD kan het huidige systeem van tijdelijke werkloosheid in België inderdaad de werkloosheidsdynamiek en (re)allocatie van werknemers afremmen. Dit zou vervolgens de arbeidsmarktsegmentatie en de structurele werkloosheid in de hand werken (OECD, 2011). Bovendien bleek eerder dat werknemers tijdens deze periodes van inactiviteit weinig tot geen competentieversterkende opleidingen volgden (Jacobs & De Cuyper, 2011; OECD, 2011). Hierdoor kan de toekomstige inzetbaarheid in het gedrang komen. Gezien de economische vooruitzichten is het dan ook van groot

belang om het systeem *nu* te hervormen, en waar mogelijk een relatie in te bouwen met maatregelen die erop gericht zijn om in periodes van tijdelijke werkloosheid te investeren in het competentieniveau van werknemers. Het onderzoek van Jacobs & De Cuyper (2011) biedt alvast enkele aanknopingspunten voor een urgentieplan in tijden van crisis.

Ook de uitzendactiviteit reageerde fors op de economische crisis. Tussen juni 2008 en mei 2009 werden heel wat uitzendcontracten stopgezet en zakte de index van de uitzendactiviteit tot een dieptepunt. Midden 2009 werd het herstel ingezet. Sindsdien beleefde de uitzendactiviteit een bijna ononderbroken groei gedurende twee jaar. Toch werd het hoge niveau van begin 2008 nog niet geëvenaard. Bovendien werd in mei 2011 het groeipad terug verlaten en begon de uitzendactiviteit opnieuw te

dalen. De uitzendactiviteit reageert hiermee op de economische groeivertraging die ons in de tweede jaarhelft van 2011 parten speelt.

Bekijken we vervolgens de bedrijfsfalingen en de bedrijfsoprichtingen. De bedrijfsfalingen blijven boven index 120 hangen. Dat wil zeggen dat het gemiddeld aantal falingen per maand nog steeds 20% hoger is dan begin 2008. Het aantal falingen houdt met andere woorden stand op een relatief hoog niveau. Bij de bedrijfsoprichtingen merken we sinds de zomermaanden van 2011, en na een langdurig herstel, opnieuw een plafonnering tot zelfs lichte daling van het aantal bedrijfsoprichtingen.

De enige indicator die tot nu toe echt kon overtuigen, is de trendlijn van de ontvangen vacatures bij VDAB. De vacatures zijn sinds maart 2010 aan een opmars bezig en in mei 2011 werd het precrisisniveau opnieuw bereikt. Daarmee is dit de enige indicator die de kloof als gevolg van de economische crisis gedicht heeft. In augustus 2011 werd voor het eerst een trendniveau van meer dan 25 000 ontvangen vacatures overschreden. Toch merken we ook

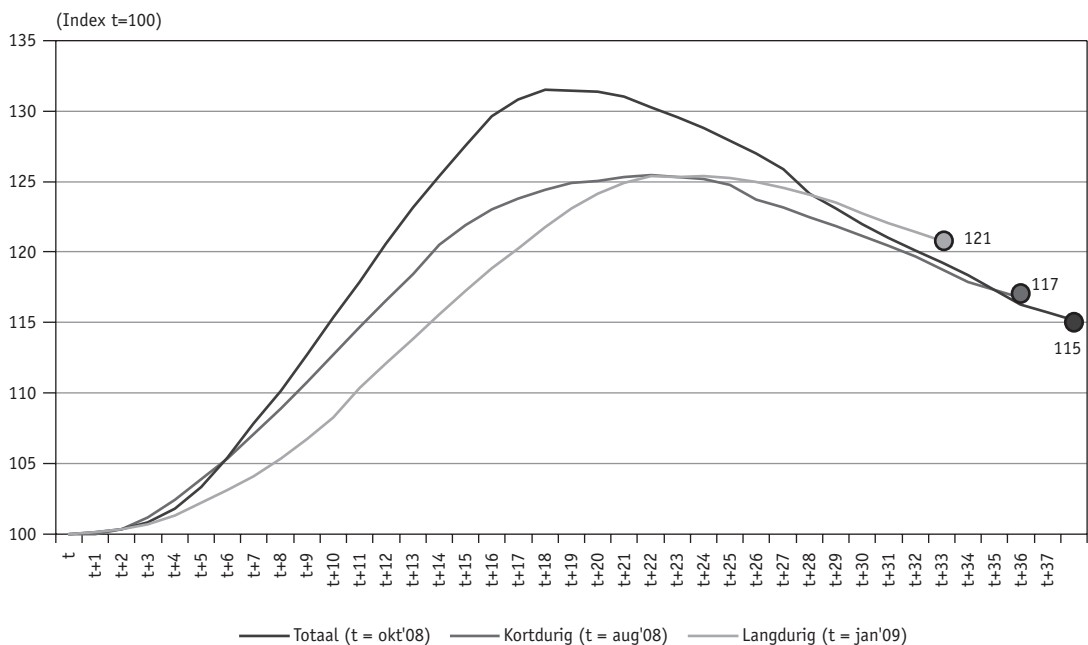
hier de invloed van de neerwaartse conjunctuur eind 2011. In oktober 2011 viel de groei van de vacatures nagenoeg stil (zie ook Braes & Herremans, 2011).

De werkloosheid daalt traag en onzeker

Het herstel op de Vlaamse arbeidsmarkt is ook duidelijk zichtbaar in de werkloosheidsevolutie. In figuur 3 bekijken we de trendevolutie van de Vlaamse werkloosheid, eveneens opgesplitst in kortdurige (korter dan een jaar) en langdurige (langer dan een jaar) werkloosheid. Het gaat om een voortschrijdend gemiddelde van telkens twaalf maanden. De referentiemaand (t) verschilt voor elk van de drie categorieën. Per categorie is de referentiemaand gelijk aan de maand met het laagste niveau dat voor de crisis bereikt werd. Voor de totale werkloosheid was dat oktober 2008 (168 300 nwwz), voor de kortdurige werkloosheid augustus 2008 (95 500 nwwz) en voor de langdurige werkloosheid januari 2009 (71 600 nwwz).

Figuur 3.

Evolutie van het trendniveau van de werkloosheid: totale, kortdurige en langdurige werkloosheid (Vlaams Gewest)

t = maand waarin het laagste trendniveau bereikt werd per categorie; het trendniveau is een voortschrijdend gemiddelde van de voorbije twaalf maanden.

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Het trendniveau van de *totale werkloosheid* begon te stijgen in november 2008. In augustus 2010, na 22 maanden van werkloosheidsstijging, werd een hoogtepunt bereikt met 211 000 niet-werkende werkzoekenden. De werkloosheid was toen meer dan een kwart hoger (index 126) dan het bodemniveau van oktober 2008. Vanaf september 2010 begon het trendniveau van de werkloosheid te dalen. Intussen houdt de werkloosheidsdaling al 14 maanden stand en zijn we weer onder de grens van 200 000 niet-werkende werkzoekenden gezakt. Toch zijn we in oktober 2011 nog steeds 17% verwijderd van het precrisisniveau (index 117).

De *kortdurige werkloosheid* begon te stijgen vanaf september 2008. Na 18 maanden werd een piek bereikt op 32% boven het precrisisniveau (index 132). Tussen maart 2010 en september 2011 kende de trend vervolgens een ononderbroken daling. We sluiten de reeks voorlopig af op index 115 (in oktober 2011). Er zijn met andere woorden nog steeds 15% meer kortdurig werklozen dan voor de crisis. Indien de conjunctuurvertraging aanhoudt, kan dit

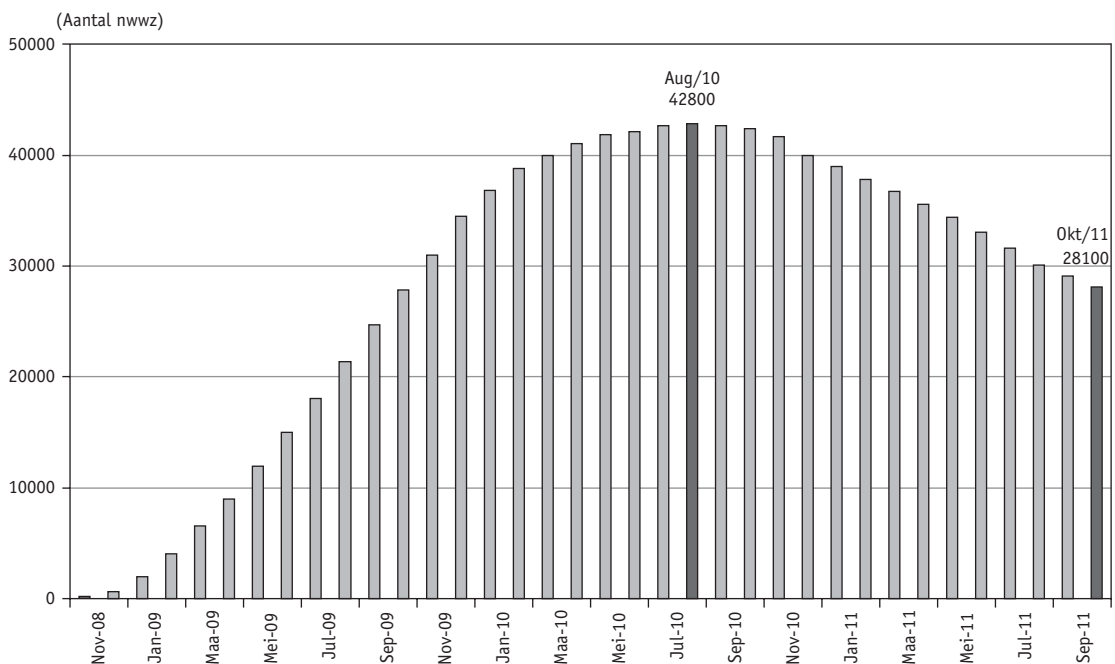
bovendien resulteren in een nieuwe instroom van werklozen. In september en oktober 2011 zwakte de daling van de kortdurige werkloosheid al enigszins af in vergelijking met de voorgaande maanden (van -0,9% naar -0,5%).

De stijging van de *langdurige werkloosheid* komt logischerwijze trager op gang, hier speelt immers een doorstroomeffect vanuit de kortdurige werkloosheid. De stijging hield ook langer stand (22 maanden) dan bij de kortdurige werkloosheid. Toch is de stijgende trend intussen ook bij de langdurige werkloosheid gekeerd. Vanaf februari 2011 begon deze te dalen en in oktober 2011 was het saldo voor de achtste maand op rij negatief. Dit betekent dat de uitstroom uit de langdurige werkloosheid telkens groter was dan de nieuwe instroom. Toch lag het trendniveau van de langdurige werkloosheid in oktober 2011 nog steeds 21% hoger dan bij aanvang van de crisis.

De balkjes in figuur 4 geven bijkomende informatie over de omvang van de *werkloosheidskloof* die zich ontwikkeld heeft ten aanzien van het precrisisniveau

Figuur 4.

Werkloosheidskloof ten aanzien van precrisisniveau in oktober 2008* (Vlaams Gewest; nov/08 – okt/11)

* Op basis van het trendniveau van de werkloosheid, dit is een voortschrijdend gemiddelde van de voorbije twaalf maanden.

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

in oktober 2008. Het verschil ten opzichte van oktober 2008 werd tijdens de crisisperiode maand na maand groter. In mei 2009 werden reeds 10 000 nwwz extra geteld ten opzichte van oktober 2008, in augustus 2009 liep de gecumuleerde kloof op tot meer dan 20 000 nwwz. Nog een jaar later, in augustus 2010, was de kloof het grootst met een surplus van 42 800 nwwz ten aanzien van het pre-crisisniveau. Daarna werd de kloof geleidelijk aan weer afgebouwd. Toch zien we dat er in oktober 2011 nog steeds een surplus is van meer dan 28 000 nwwz. Dit wil zeggen dat de totale kloof voorlopig (slechts) voor één derde werd gedicht (zie ook Boey & Herremans, 2011). Er is dus nog een lange weg te gaan. Bovendien reageert de werkloosheid doorgaans met enkele maanden vertraging op de conjunctuurevolutie. De economische groeivertraging kan het verdere herstel belemmeren.

Conclusie

Uit de analyse van de economische groeicijfers bleek dat de Belgische economie vanaf 2010 open bloeide, maar dat het conjunctuurherstel intussen opnieuw aan het wankelen is. De groeiverwachtingen voor de tweede jaarhelft van 2011 en voor 2012 werden alvast neerwaarts bijgesteld.

Intussen vond de Vlaamse arbeidsmarkt een tweede adem. Verschillende conjunctuurindicatoren evolueerden in positieve zin en de werkloosheid daalde gestaag. Toch gaapt er nog steeds een grote kloof ten aanzien van het precrisisniveau. Bovendien kan de huidige economische groeivertraging nog roet in het eten gooien. De weg naar een volledig herstel is bijgevolg nog lang en onzeker.

Wim Herremans
Steunpunt Werk en Sociale Economie

Bibliografie

- Boey, R. & Herremans, W. 2011. Voorzichtige daling van de werkloosheid. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*. 21(4). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Braes, S. & Herremans, W. 2011. De Vlaamse Vacaturemarkt: piek of piekeren? *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*. 21(4). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- FPB. 2011. *Economische vooruitzichten 2011-2012. September 2011*. Brussel: Federaal Planbureau, Instituut voor de Nationale Rekeningen.
- Jacobs, L. & De Cuyper, P. 2011. *Naar een hogere opleidingsdeelname tijdens periodes van inactiviteit. Dremfels en kritische succesfactoren van opleidingsdeelname tijdens tijdelijke werkloosheid*. Leuven: HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving.
- HRF. 2011. *Bijwerking van het advies van maart 2011 ten gevolge van de gewijzigde economische context. Oktober 2011*. Hoge Raad van Financiën.
- ILO. 2011. *World of Work Report 2011. Making markets work for jobs*. Geneva: International Labour Organization.
- NBB. 2011a. *Economische indicatoren voor België*. Nr. 2011-43. Brussel: Nationale Bank van België.
- NBB. 2011b. *Maandelijks conjunctuurenquête bij de bedrijven – september 2011*. Brussel: Nationale Bank van België.
- NBB. 2011c. *Maandelijks conjunctuurenquête bij de bedrijven – oktober 2011*. Brussel: Nationale Bank van België.
- OECD. 2011. *Economic Surveys: Belgium 2011*. OECD Publishing.
- SVR. 2011. *De Vlaamse conjunctuur in oktober 2011*. Brussel: Studiedienst Vlaamse Regering.